

НӨАТУС-д эцсийн хэрэглэгчийн цахим төлбөрийн баримтыг автоматаар бүртгэх хялбар шийдэл

С.Уянга*, Б.Биндэръяа

Монгол Улсын Их Сургууль, Хэрэглээний шинжлэх ухаан, инженерчлэлийн сургууль, Мэдээлэл, компьютерийн ухааны тэнхим

*uyanga@seas.num.edu.mn

Хүлээн авсан: 2018.04.02, засварласан: 2018.09.06, зөвшөөрсөн: 2018.09.20

Хураангуй

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн дагуу албан татвар төлөгч нь тухайн татварын жилд албан татвар суутган төлөгчтэй хийсэн худалдан авалтад төлсөн албан татварын 20 хүртэл хувийг буцаан олгох, сугалааны тохирлоор гэсэн 2 төрлийн урамшууллыг олгож эхэлсэн. Тус хууль хэрэгжиж эхэлсэн эхний жилийн үр дүнд 2017 онд нийт 497,465 иргэнд 31.5 тэрбум төгрөг, 2018 онд 654,168 иргэнд 78.1 тэрбум төгрөгийн буцаан олголтыг олгоод байна. Иргэдийн хувьд төлбөрийн баримтаа бүртгүүлэх идэвхтэй бүртгүүлж байгаа хэдий ч нийт хэвлэгдсэн баримтын 40 орчим хувь нь бүртгэгдэхгүй орхигдож байна. Энэ нь томоохон зах, худалдааны төв, сум суурин газарт үйл ажиллагаа эрхэлж буй татвар төлөгчид хуулийг бүрэн хэрэгжүүлэхгүй, төлбөрийн баримт олгохгүй, технологийн асуудал бүрэн шийдэгдээгүй байгаатай холбоотой. Иймээс татвар төлөгч болоод хэрэглэгч талдаа ямар нэгэн хүндрэл учруулахгүйгээр цахим баримтыг олгох, бүртгэх шийдэл шаардлагатай байна. Энэхүү өгүүлэлд бид Нэмүү өртгийн албан татварын урамшууллын систем (НӨАТУС)-д эцсийн хэрэглэгчийн цахим баримтыг автоматаар бүртгэх хялбар шийдлийг авч үзлээ.

Түлхүүр үг: Татварын систем, татвар төлөгч, НӨАТУС, төлбөрийн баримт, ebarimt, бэлэн бус төлбөр

1. Нэмүү өртгийн албан татварын урамшууллын систем

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хууль нь хувь хүн, хуулийн этгээдийн Монгол Улсад импортоор оруулсан, эсхүл Монгол Улсаас экспортод гаргасан болон Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт борлуулсан бараа, ажил, үйлчилгээнд албан татвар ногдуулах зорилготой. Хуулийн хэрэгжилтийг хангах үүднээс Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа этгээдийн бараа борлуулсан, ажил гүйцэтгэсэн, үйлчилгээ үзүүлсний төлбөрийн баримтын мэдээллийг цуглуулах, боловсруулах, тайлагнах нэгдсэн систем болох Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын урамшууллын систем (НӨАТУС)-ийг улсын хэмжээнд нэвтрүүлсэн.

Энэхүү системийг нэвтрүүлснээр НӨАТ төлөгч эцсийн хэрэглэгчийг урамшуулах замаар татвар төлөгч хувь хүн, хуулийн этгээдийн татвараас зайлсхийх оролдлого, нуун дарагдуулах, хуурамч баримт үйлдэх зэрэг олон сөрөг үйлдлийг гилрүүлэх, улсын төсвийн орлогыг нэмэгдүүлэх, татварын суурь баазын бэхжүүлэх зэрэг олон давуу талыг

бий болгосон. Улсын төсөв 2016 онд 570 гаруй тэрбум, 2017 онд 1.3 орчим их наяд төгрөгөөр давж биелсэн нь уг хуулийн хэрэгжилттэй шууд холбоотой гэж үзэж болохоор байна. Гааль, татвар, санхүүгийн мэдээллийн технологий төв улсын үйлдвэрийн газар (ГТСМТТ УҮГ)-аас гаргасан мэдээгээр НӨАТУС-д бүртгэгдэх шаардлагатай нийт татвар суутган төлөгчдийн (хувь хүн хуулийн этгээд) 50 гаруй хувь нь бүртгэгдээд байна. 2018 оны байдлаар уг системд 1.2 сая гаруй эцсийн хэрэглэгч бүртгэгдсэнээс 650-800 мянга нь идэвхтэй хэрэглэгч аж. Эдгээр хэрэглэгч нь жилд дунджаар 250 баримт бүртгүүлж, 120000 төгрөгийн буцаан олголтыг авдаг. 2017 оны байдлаар сард дунджаар 20000 гаруй баримт хэвлэгдэж, хэвлэгдсэн баримтын тоо нэмэгдэж байна [7]. Зураг 1. Гэвч эцсийн хэрэглэгч буюу татвар төлөгчийн баталгаажуулсан баримт 60 орчим хувьтай байна.

Хэвлэгдсэн болон системд баталгаажсан төлбөрийн баримтын үзүүлэлтээс харахад системийн хэрэглээ улам өсөн нэмэгдэж, бүртгэгдсэн баримтын тоо сар тутам тогтмол

Зураг 1. 2017/01-2018/03 сарын хооронд хэвлэгдсэн, баталгаажсан баримтын тоо, сараар

өсөж байгаа ч баталгаажаагүй баримт харьцангуй өндөр хувийг эзэлж байна. Бидний үзэж буйгаар дараах нөхцөл байдал, шалтгааны улмаас системд холбогдох шаардлагатай татвар төлөгчдийг бүрэн хамруулж чадахгүй байна. Үүнд:

- Томоохон зах, худалдааны төв, сум суурин газарт үйл ажиллагаа эрхэлж буй татвар төлөгчид төлбөрийн баримт олгодоггүй.
- ААН-үүд төлбөрийн баримтаа олгосон НӨАТУС-д гүйлгээний мэдээллээ илгээдэггүй.
- Төлбөрийн баримтын хэвлэлтийн чанар шаардлага хангаагүйгээс баримтын дугаар, кодыг таних боломжгүй, улмаар хэрэглэгч системд мэдээллийг алдаатай оруулдаг.
- Төлбөрийн баримт олгох технологийн асуудал, нөхцөл бүрэн шийдэгдээгүй.
- Томоохон зах, худалдааны төв, сум суурин газарт үйл ажиллагаа эрхлэгч тухай бүр баримт хэвлэх, олгох боломжгүй.
- Хэдийгээр ухаалаг утастай хэрэглэгчийн тоо нэмэгдэж байгаа боловч ухаалаг утасны боломжийг бүрэн ашигладаггүй.
- Ухаалаг утас ашигладаг хэрэглэгчийн тооноос 2 дахин бага хэрэглэгч интернэт ашигладаг.
- Ихэнх хэрэглэгч татварын ашиг тус, давуу талыг ойлгодоггүй, дарамт шахалт гэж үздэгээс татвараас зайлсхийх, орлогоо нуун дарагдуулах хандлага их.

Иймээс татвар төлөгч болоод хэрэглэгч талдаа ямар нэгэн хүндрэл учруулахгүйгээр НӨАТУС-д

холбох, цахим баримтыг олгох, бүртгэх хялбар, хүртээмжтэй шийдэл шаардлагатай байна.

2. Төлбөрийн баримтын бүртгэлийн үйл ажиллагаа

Төлбөр тооцоо хийгдсэнийг нотлох он, сар, өдөр, дахин давтагдашгүй төлбөрийн дугаар бүхий нэгдсэн системээр баталгаажсан, албан татвар суутган төлөгч буюу худалдаа эрхлэгчийг таних тэмдэг бүхий нэр, хаяг, татвар төлөгчийн дугаар, худалдаа хийгдсэн бараа, ажил, үйлчилгээний нэр, код, тоо хэмжээ, үнэ, төлбөр тооцооны болон татварын дүн зэрэг мэдээллийг агуулсан зориулалтын тоног төхөөрөмжөөс гаргасан цаасан болон цахим баримтыг “төлбөрийн баримт” гэдэг [1]. Албан татвар суутган төлөгчийн борлуулалтыг төлбөрийн баримтад заагдсаны дагуу бүртгэж, бүртгэлийн мэдээллийг төлбөр тооцооны бүртгэлийн системд дамжуулах тусгай зориулалт бүхий кассын машин, түүний салшгүй хэсэг болсон ПОС терминал буюу түүнтэй адилтгах программ хангамж бүхий тоног төхөөрөмж буюу бүртгэлийн машин [3] ашиглана. Албан татвар суутган төлөгч бүр НӨАТУС-д бүртгүүлж, хэрэглэгчийн төлбөр хийсэн тухай бүр төлбөр тооцооны мэдээллийг системд бүртгэх, бараа, ажил, үйлчилгээг борлуулсан тухай бүр төлбөрийн баримтыг татвар төлөгчид олгох, хэрэглэгчийн системд бүртгэгдсэн төлбөрийн баримтын мэдээллийг 3 хоногийн дотор багтаан борлуулалтын нэгдсэн системд илгээх үүрэгтэй.

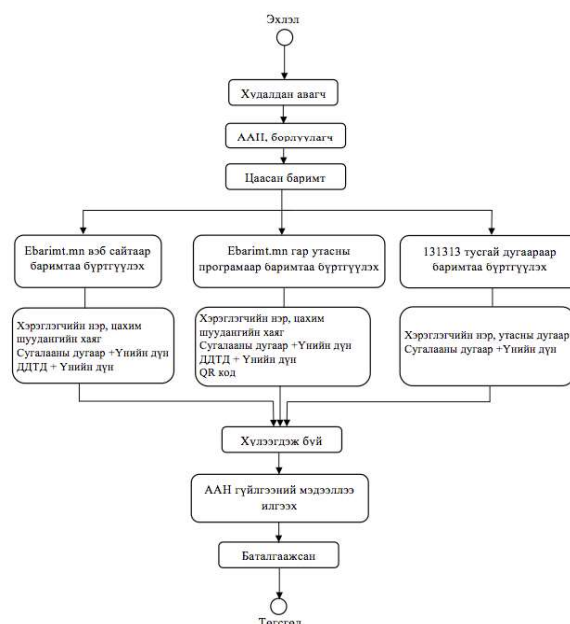
Төлбөрийн баримт нь дараах мэдээллийг агуулна [3]. Үүнд:

- Албан татвар суутган төлөгч буюу худалдаа эрхлэгч ба хувь хүний таних тэмдэг, нэр, хаяг, татвар төлөгчийн дугаар
- Дахин давтагдашгүй төлбөрийн дугаар
- Төлбөр тооцоо хийгдсэнийг нотлох огноо
- Бүртгэлийн машины дугаар
- Худалдаа хийгдсэн бараа, ажил үйлчилгээний нэр
- Худалдаа хийгдсэн бараа, ажил үйлчилгээний код
- Худалдаа хийгдсэн бараа, ажил үйлчилгээний тоо хэмжээ
- Худалдаа хийгдсэн бараа, ажил үйлчилгээний үнэ
- Худалдаа хийгдсэн бараа, ажил үйлчилгээний НӨАТ шингэсэн нэгж дүн
- Худалдаа хийгдсэн бараа, ажил үйлчилгээний НӨАТ шингэсэн нийт дүн
- Худалдаа хийгдсэн бараа, ажил үйлчилгээний төлбөр тооцооны дүн
- Нийт худалдаж авсан бараа, ажил үйлчилгээний НӨАТ шингэсэн нийт дүн
- Нийт худалдан авсан бараанд төлсөн НӨАТ-ийн дүн
- Төлбөр төлсөн дүн (бэлэн ба бэлэн бусаар харуулах)
- Төлбөрийн хариулт (бэлэн гүйлгээ)
- Сугалааны дугаар
- Буцаалтын бар код
- Нууцлалын QR код

НӨАТУС-д төлбөрийн баримт бүртгэх үйл ажиллагаа дараах байдлаар хийгддэг. Зураг 2. Үүнд:

1. Албан татвар суутган төлөгч эцсийн хэрэглэгчид төлбөрийн цаасан баримтыг олгоно.
2. Албан татвар суутган төлөгч системд гүйлгээний мэдээллийг илгээнэ.
3. Эцсийн хэрэглэгч боломжит (вэб сайт, гар утасны программ, 131313 утас) сувгаас сонгон төлбөрийн баримтаа системд бүртгэнэ. Төлбөрийн баримт нь албан татвар суутган төлөгч системд гүйлгээний мэдээллийг илгээх хүртэл “хүлээгдэж буй” төлөвт хадгалагдана.
4. Хэрэв албан татвар суутган төлөгч системд гүйлгээний мэдээллийг илгээсэн бол тухайн төлбөрийн баримт “хүлээгдэж буй” төлөвөөс “баталгаажсан” төлөвт шилжинэ.
5. Эцсийн хэрэглэгчид төлбөрийн баримтын төлөвийг системээс ангилан харуулна.

Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа этгээдэд зориулсан бараа, агуулах, борлуулалтын бүртгэл, төлбөр тооцооны бүрэлдэхүүн хэсэг, бараа, ажил, үйлчилгээний нэгдсэн системтэй холбогдон ажиллах баталгаажсан тоног төхөөрөмж болон системийг хэрэглэгчийн систем [1] гэдэг. Дээр дурдсан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд ААН, байгууллага нь хэрэглэгчийн системтэй байх шаардлагатай. Өдгөө НӨАТУС-д холбогдон эцсийн хэрэглэгчид төлбөрийн баримтыг олгож буй дийлэнх байгууллага, ААН нь хэрэглэгчийн системтэй буюу үйл ажиллагаа явуулж буй ажлын байрны хувьд тогтвортой, сүлжээний дэд бүтцээ шийдэж чадсан, кассын машин байршуулах зай талбайтай. Харин Нарантуул, Хархорин, Хүчит шонхор, Тэди, Зуун айлын барилгын материалын дэлгүүрүүд зэрэг томоохон зах, худалдааны төвүүдэд лангуу түрээслэн ажиллуулдаг татвар төлөгчид өнөөг хүртэл НӨАТУС-д холбогдох боломжгүй, кассын машин суурилуулах зай талбайгүй, сүлжээ ороогүй, кассын программгүй. Эдгээр шалтгааны улмаас үйлчлүүлэгчдэд төлбөрийн баримтыг олгохгүй, эцсийн хэрэглэгчийг хохироодог.

Зураг 2. Төлбөрийн баримтын бүртгэлийн үйл ажиллагаа

Иймээс одоогийн үйл ажиллагааг өргөжүүлэх замаар системийн хэрэглээг өргөжүүлэх, эцсийн хэрэглэгчийн бүртгүүлсэн, баталгаажуулсан баримтын үзүүлэлтийг дээшлүүлэх, татвар төлөгч хувь хүн, хуулийн этгээдийн татвараас зайлсхийх оролдлого, нуун дарагдуулах, хуурамч баримт үйлдэх зэрэг сөрөг үйлдлийг илрүүлэх, таслан зогсоох, улмаар улсын төсвийн орлогыг нэмэгдүүлэх боломжтой.

3. Санал болгож буй шийдэл

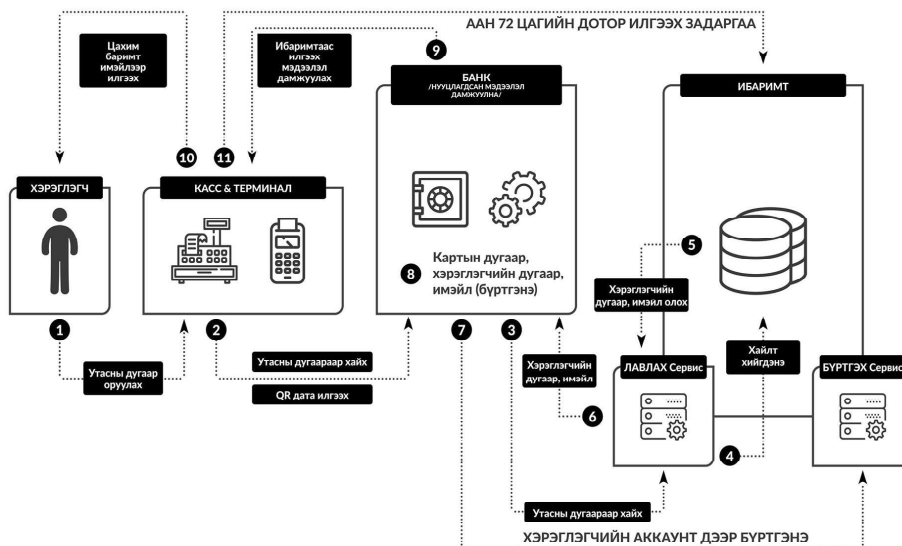
Төлбөрийн баримтын баталгаажилтыг нэмэгдүүлэх нэг арга бол хэрэглэгчийн худалдан авалт бүрийн баримтыг тухай бүр системд бүртгэх явдал юм. Үүний тулд хэрэглэгчийг тухайн байгууллага, иргэнээр үйлчлүүлэх үед нь түүнийг таньж чадах нь чухал. Хэрэглэгчийг танихад иргэний бүртгэл, үүрэн холбооны хэрэглэгчийн бүртгэл, арилжааны банкны дансны мэдээллийг ашиглах боломжтой. Эдгээрээс улсын хэмжээнд хамгийн том дэд бүтцийг бий болгосон салбар бол банкны салбар. Иймд арилжааны банкны төлбөрийн картын мэдээллийг НӨАТУС-ийн хэрэглэгчийн код ба цахим шуудангийн хаягтай уялдуулснаар тухайн хэрэглэгчийг бэлэн бусаар төлбөр тооцоо хийсэн тухай бүр таньж НӨАТУС-д автоматаар бүртгэх боломжтой хэмээн үзэж байна. Төлбөрийн карт ашиглах шийдлийг дараах үндэслэлээр сонгосон болно. Үүнд:

- Төлбөрийн картын хэрэглээ өндөр: Монгол банкны 2017 оны 3 дугаар сарын Төлбөрийн системийн тайланд дурдсанаар тайлант хугацааны байдлаар арилжааны банканд ашиглаж буй нийт 3,886,196 карт байгаагаас 1,650,128 нь идэвхтэй ашиглагдаж байна. Үүнээс 2,713,197 нь төгрөгийн карт [5].
- Төхөөрөмжийн тоо хангалттай: 2017 оны 3 дугаар улирлын байдлаар нийт 32,315 карт уншигч төхөөрөмж байгаагаас 24,868 нь ПОС терминал, 3,403 нь МПОС терминал, 2,019 нь ПОБ терминал, 2,025 нь АТМ төхөөрөмж байна [5].
- Интернет ба мобайл хандалтын эрхтэй хэрэглэгчдийн тоо өссөн: Монгол банкны 2017 оны 3 дугаар сарын Хөдөлгөөнт

банкны тайланд дурдсанаар тайлант хугацааны байдлаар интернэт хандалтын эрхтэй хэрэглэгчийн тоо 3,087,452, үүнээс 1,378,428 нь орон нутгийн хэрэглэгч, үлдэх 1,709,024 нь Улаанбаатар, Дархан-Уул, Орхон хотын хэрэглэгч. Мобайл хандалтын эрхтэй хэрэглэгчийн тоо 3,087,962, үүнээс 216,989 нь орон нутгийн хэрэглэгч, үлдэх 1,039,973 нь Улаанбаатар, Дархан-Уул, Орхон хотын хэрэглэгч [4].

- Интернет ба мобайл хандалтаар хийх гүйлгээний тоо өссөн: 2017 оны 3 дугаар сарын байдлаар интернэт хандалтаар банк хооронд 1,117 тэрбум төгрөгийн 2,485,496 гүйлгээ, банкны данс хооронд 4,092 тэрбум төгрөгийн 5,436,163 төлбөр тооцооны гүйлгээний хийгджээ. Харин мобайл хандалтаар банк хооронд 183,1 тэрбум төгрөгийн 973,117 гүйлгээ, банкны данс хооронд 26 тэрбум төгрөгийн 204,320 төлбөр тооцооны гүйлгээний хийгджээ [4].
- Арилжааны банкуудын ПОС терминал байршуулсан мерчантын тоо 13,000.

Судалгааны ажлын хүрээнд бид түүврийн аргаар Улаанбаатар хотын 300 гаруй хэрэглэгчээс худалдан авалтын төлбөр тооцоо, НӨАТУС-ийн хэрэглээний талаар асуулга явуулав. Санал асуулгаар (Зураг 3) судалгаанд хамрагдагсдын 96.4 хувь нь НӨАТУС-ийг идэвхтэй хэрэглэдэг, 58.3 хувь нь төлбөрөө бэлнээр, 41.7 хувь нь банкны картаар хийдэг гэсэн хариултыг тус тус өгчээ. Харин худалдан авалтаа өөрийн эзэмшдэг банкны картаар хийсэн тохиолдолд төлбөрийн баримтаа гараар бүртгэхгүйгээр мэдээллийг цахим баримтын бүртгэлд шууд автоматаар

Зураг 3. Санал болгож буй төлбөрийн баримтыг автоматаар бүртгэх шийдэл

бүртгэх шийдлийг нийт оролцогчдын 83.3 хувь нь дэмжиж, үлдэх 16.7 хувь нь “дэмжихгүй”, Хэрэглэгч худалдан авалтын төлбөрийн баримтаа автоматаар НӨАТУС-д бүртгүүлж цахим төлбөрийн баримтыг авахыг зөвшөөрсөн тохиолдолд дараах үйлдлүүд хийгдэнэ. Үүнд:

1. Хэрэглэгч НӨАТУС-д бүртгэлтэй гар утасны дугаараа арилжааны банкны ПОС терминал төхөөрөмжид оруулна.
2. Банкны ПОС терминал онлайн горимд ажиллах тул хэрэглэгчийн оруулсан утасны дугаар, QR мэдээллийг банкны системд хүсэлт хэлбэрээр илгээнэ.
3. Банкны систем нь хэрэглэгчийн утасны дугаараар НӨАТУС-тэй холбогдсон лавлах зориулалт бүхий сервисийг дуудна.
4. Лавлах зориулалт бүхий сервис нь НӨАТУС-ээс хэрэглэгчийн дугаар (ID), цахим шуудангийн хаягийг хайна.
5. Хэрэглэгчийн дугаар, цахим шуудангийн хаягийг хайлтын илэрцийг лавлах сервис илгээнэ.
6. Лавлах сервисээс банкны системд хэрэглэгчийн дугаар, цахим шуудангийн хаягийг илгээнэ.
7. Банкны системээс хэрэглэгчийн дугаар, харгалзах QR мэдээллийг НӨАТУС-ийн бүртгэх сервис илгээж бүртгүүлнэ.
8. Банкны системд хэрэглэгчийн картын дугаарын мэдээлэлд НӨАТУС-ийн хэрэглэгчийн дугаарыг нэмж хадгална.

Ингэснээр дараагийн удаа тухайн хэрэглэгчийн дугаарыг НӨАТУС-ээс дахин лавлах шаардлагагүй болж дээрх 3-6 дугаар үйлдлийг алгасах боломжтой болно.

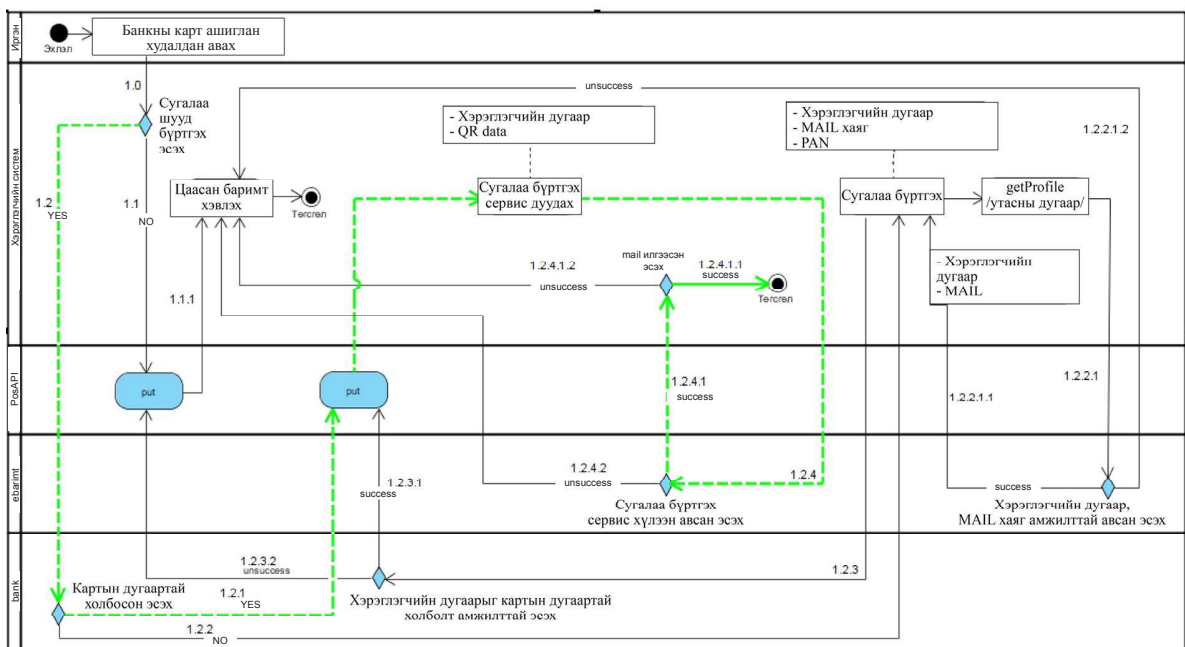
9. Хэрэглэгчийн цахим шуудангийн хаягийг тухайн ААН-д илгээнэ.
10. ААН-ийн кассын системээс төлбөрийн баримтыг хэрэглэгчид цахим шуудангаар илгээнэ.
11. ААН борлуулалтын мэдээллээ НӨАТУС-д 72 цагийн дотор илгээнэ

Дээр дурдсан үйл ажиллагааны 1-6 дугаар үйлдлүүд нь тухайн төлбөрийн картын хувьд нэг удаа хийгдэнэ. Арилжааны банкны системд төлбөрийн картыг НӨАТУС-ийн хэрэглэгчийн бүртгэлтэй холбосон мэдээллийн сан үүснэ. Ингэснээр гар утасны дугаар нь бүртгэгдсэн хэрэглэгчийн дараагийн худалдан авалтад гар утасны дугаарыг дахин оруулж, НӨАТУС-ээс хэрэглэгчийг лавлах шаардлагагүй болно. Тухайн хэрэглэгчийг банкны системээс хэрэглэгчийн ID дугаараар хайж олоод 7-12 дугаар үйлдлийг гүйцэтгэх юм.

Шийдлийг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ.

Үүнд:

- 1.0 Картаар худалдан авалт хийх бүрд үйлчлүүлэгчээс төлбөрийн баримтыг шууд бүртгүүлэх эсэхийг лавлана.
- 1.1, 1.1.1 Төлбөрийн баримтыг шууд бүртгэхгүй гэвэл цаасан баримтыг заавал хэвлэж өгнө.

Зураг 4. Санал болгож буй шийдлийг хэрэгжүүлэх зураглал

- 1.2 Хэрэв шууд бүртгүүлнэ гэвэл хэрэглэгчийн картыг хэрэглэгчийн дугаартай холбогдсон эсхийг банкнаас шалгана.
- 1.2.1, 1.2.4, 1.2.4.1 Хэрэглэгчийн бүртгэл хийгдсэн тохиолдолд сугалаа бүртгэх сервисийг дуудаж, амжилттай холбогдсоны дараа баримтыг цахим шуудангаар илгээнэ. Цахим шуудан амжилттай илгээгдвэл цаасан баримт хэвлэх шаардлагагүй.
- 1.2.4.2, 1.2.4.1.2 Сугалаа бүртгэх сервис амжилтгүй, эсвэл цахим шуудан илгээгдээгүй тохиолдолд цаасан баримтыг заавал хэвлэж өгнө.
- 1.2.2, 1.2.3, 1.2.3.1 Хэрэглэгчийн бүртгэл бүрэн бус бол хэрэглэгчийн дугаар болон цахим шуудангийн хаягийг тухайн хэрэглэгчийн банкны картын дугаартай амжилттай холбосны дараа хэрэглэгчийн баримтыг шууд бүртгэнэ.
- 1.2.3.2 Хэрэглэгчийн дугаар болон цахим шуудангийн хаягийг тухайн хэрэглэгчийн банкны картын дугаартай холбож чадаагүй тохиолдолд цаасан баримтаа заавал хэвлэж өгнө.

Шийдлийг хэрэгжүүлэхийн тулд арилжааны банк, оператор байгууллагын тухайд:

- Хэрэглэгчийн дугаар, цахим шуудангийн хаягийг банкны карттай холбоно.
- Банкны ПОС терминал, хэрэглэгчийн систем хоорондоо хэрэглэгчийн худалдан авалтын мэдээлэл солилцоно.

Кассын системийн тухайд:

- Хэрэглэгч баримтаа цахимаар бүртгэх сонголттой байна.
- Цахимаар бүртгэхгүй, эсвэл интернэт холболтгүй үед цаасан баримт хэвлэх боломжтой байна.
- Хэрэглэгч бэлнээр төлбөр тооцоо гүйцэтгэж байгаа тохиолдолд худалдан авалт бүрд утасны дугаараар хэрэглэгчийг хайж, төлбөрийн баримтыг автоматаар бүртгэнэ.
- Сугалаа бүртгэх сервис ашиглаж байгаа тохиолдолд интернэт холболттой байж, баримтын мэдээллийг цахим шуудангаар заавал илгээнэ.

4. Дүгнэлт

Татварын хууль тогтоомжийг улсын хэмжээнд нэг мөр дагаж мөрдөх нөхцөлийг бүрдүүлэх, түүний биелэлтийг хангахтай холбогдуулан татварын албаны удирдах дээд байгууллагаас хууль тогтоомжид нийцүүлэн гаргасан журам, заавар, аргачлалыг хуулийн этгээд, хувь хүн дагаж мөрдөх үүрэгтэй [6]. Нэмэгдсэн өртгийн

албан татварыг ногдуулах, төсөвт төвлөрүүлэх, буцаан олгох, тайлагнахтай холбогдсон харилцааг зохицуулах [1] НӨАТ-ын тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангахад НӨАТУС дорвитой хувь нэмэр оруулж, чухал үүргийг гүйцэтгэж байна. Бидний санал болгож буй шийдлийг улсын хэмжээнд бэлэн бус төлбөр тооцооны төлбөрийн баримтыг автоматаар бүртгэхэд ашиглах бүрэн боломжтой. Ялангуяа томоохон зах, худалдааны төв, сум суурин газарт үйл ажиллагаа эрхэлж буй татвар төлөгчид нэвтрүүлэхэд татвар төлөгч болоод хэрэглэгч талдаа ямар хүндрэл учруулахгүйгээр цахим баримтыг олгох, бүртгэх асуудлыг хялбараар шийдэх юм.

Хүснэгт 2. Хялбар бүртгэлийн сервисийн хамрах хүрээ

№	Байгууллагын нэр	Хэрэглэгчийн тоо	Бүртгэгдсэн баримтын тоо	Орчин
1	Хаан банк	6630	24443	Үндсэн
2	Голомт банк	146	1609	Үндсэн
3	Мобиком ХХК	35769	162355	Үндсэн
4	Юнител ХХК (Юнивишн)	70	103	Тестийн
5	Скайтел ХХК	94	102	Тестийн
6	Худалдаа хөгжлийн банк	1030	1320	Үндсэн

Хялбар бүртгэлийн шийдлийг 2018 оны 5 дугаар сараас эхлэн хэрэглээнд туршин нэвтрүүлсэн. Эхний ээлжинд Хаан банк, Голомт банк, Худалдаа хөгжлийн банк, Мобиком ХХК үндсэн орчинд, арилжааны 6 банк, үүрэн телефоны оператор байгууллага, банк бус санхүүгийн байгууллагууд туршилтын орчинд хэрэгжүүлж байна.

БАРИМТЫН ЖАГСААЛТ

Сугалаа	Бүртгэгдсэн огноо	Төлөв
WN70549889	2018-06-20 00:33:27	Хулаагдаж буй ✖
OT43486373	2018-06-17 21:56:29	Бүртгэгдсэн
IM21537569	2018-06-17 10:29:15	Бүртгэгдсэн
GE64874122	2018-06-16 13:11:22	Бүртгэгдсэн
XX26487043	2018-06-16 12:41:42	Бүртгэгдсэн
KR52312132	2018-06-16 12:41:11	Бүртгэгдсэн
XT27016873	2018-06-16 12:41:03	Бүртгэгдсэн
ZF39397536	2018-06-16 12:40:48	Бүртгэгдсэн
NO96726700	2018-06-13 21:28:33	Бүртгэгдсэн

Зураг 5. Төлбөрийн баримт бүртгэгдсэн байдал

Шийдлийн хэрэгжүүлэлтийн хүрээнд хэрэглэгчид утасны дугаараар бүртгэлтэй цахим шуудангаар илгээгдсэн WH70549889 сугалааны код бүхий төлбөрийн баримтыг Зураг 5-д, НӨАТУС-д тухайн баримт бүртгэгдсэн байдлыг Зураг 6-д тус тус харуулав.

Subject: Төлбөрийн баримт

From: vat-mailer@mobiocom.mn
To: tvshnm@yahoo.com
Date: Tuesday, June 19, 2018, 11:08:06 PM GMT+8

ЭРХЭМ ТАНД ЭНЭ ӨДРИЙН МЭНД ХҮРГЭЕ.

Төлбөр төлсөн баримтыг илгээж байна.

МОБИКОМ КОРПОРАЦИ
МОНГОЛ УЛС
НӨАТ Т/Д 2072572

Утасны дугаар 99008909
Худалдан авалт хийсэн огноо 2018-06-19 23:08:47
Сугалааны код WH 70549889
ДДТД 000002072572020180619000001083327

№	Барааны төрөл	Барааны код	Үндсэн үнэ	НӨАТ	Нийт
1	Худалдан авалт - 99008909	8413	1363.64	136.36	1500.00

Зураг 6. Цахим шуудангаар илгээгдсэн төлбөрийн баримт

Бэлэн бусаар хийгдсэн төлбөрийн баримтын бүртгэлийн үйл ажиллагааг автоматжуулснаар цаасан баримт олгох шаардлагагүй, цаас болон хэвлэлтийн зардал хэмнэх эдийн засгийн үр ашгаас гадна эцсийн хэрэглэгчийн болоод татварын албаны үйл ажиллагааг хялбар, шуурхай болгох давуу талтай. Тухайлбал:

- Төлбөрийн баримт хэвлэх цаасны зардал багасна.
- Цаас ашиглалтыг багасгах нь байгаль орчинд эерэгээр нөлөөлнө.
- Хэрэглэгчийн гаргадаг механик алдаа багасна.
- Баталгаажсан баримтын тоо эрс өснө.
- Хуулийн хэрэгжилт сайжирч, татварын орлого нэмэгдэнэ.
- Өдгөө ашиглаж байгаа бүртгэлийн сувгуудад QR код уншигдахгүй байх, баримт дээрх мэдээлэл стандартын шаардлага хангахгүй, бүдэг байх зэрэг төлбөрийн баримт бүртгүүлэхэд тулгардаг хүндрэлийг бүрэн шийднэ.

- Иргэдийн интернэт, цахим шуудан, ухаалаг утасны хэрэглээ өргөжинө.

Төлбөрийн баримтын хялбар бүртгэл шийдлийг нэвтрүүлснээр бүртгэлийн үйл ажиллагааг хялбар болгох төдийгүй, эдийн засгийн хувьд ихээхэн ашигтай. 2016-2017 оны төлбөрийн баримтын статистик мэдээлэлд үндэслэн хийсэн хялбар тооцооллыг Хүснэгт 3-г үзүүлэв.

Хүснэгт 3. Цаасны зарцуулалтын тооцоолол

Он	Хугацаа	Төлбөрийн баримтын тоо [7]	Харьцуулж тооцсон модны тоо*
2017	Жилд	365,768,830	5,978
2017	өдөрт	654,163	18
2016	Жилд	203,136,352	4,875
2016	өдөрт	556,537	14

* 12.2 өндөр, 15-21 см хөндлөн огтлолтой мод

НӨАТУС-ийн хэрэглэгчийн код ба цахим шуудангийн хаягтай уялдуулснаар тухайн хэрэглэгчийг бэлэн бусаар төлбөр тооцоо хийсэн тухай бүр таньж, НӨАТУС-д автоматаар бүртгэх санал болгож буй шийдлийг хэрэгжүүлэхэд татварын алба, арилжааны банкууд технологийн хувьд хүндрэлгүй, шийдэх бүрэн боломжтой хэмээн үзэж байна.

Ном зүй:

1. Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хууль, <http://legalinfo.mn/law/details/11227>
2. Цахим төлбөрийн баримтын систем <http://www.ebarimt.mn/>
3. MNS 6529 Татварын нэгдсэн системд ашиглах төлбөрийн баримт. Ерөнхий шаардлага, МУ-ын стандарт, 2015 он
4. Хөдөлгөөнт банкны тайлан, 2017 оны 3 дугаар сар, Монгол Банк, <https://www.mongolbank.mn/documents/paymentsystems/2017Q3NB.pdf>
5. Төлбөрийн системийн тайлан, 2017 оны 3 дугаар сар, Монгол Банк, https://www.mongolbank.mn/documents/paymentsystems/201703_report_paymentsystems.pdf
6. Татварын ерөнхий хууль, <http://www.legalinfo.mn/law/details/473?lawid=473>
7. НӨАТУС-ийн статистик, 2016-2017, ГТСМТ УУГ

Easy Solution for Automatic Registration of End Users' e-Receipt to VAT Promotion System

Uyanga S.* and Binderya B.

Department of Information and Computer Science, School of Engineering and Applied Sciences,
National University of Mongolia, Ikh surguuliin gudamj-3, Ulaanbaatar-14201

*uyanga@seas.num.edu.mn

Received on 04.02.2018; revised on 09.06.2018; accepted on 09.20.2018

Abstract

According to VAT law, there are two promotions that individuals can enjoy, taxpayer have refund of up to 20% of tax paid that tax year from transactions made with tax withholder and participate in the lottery. Since the implementation of the law 31.5 billion tugrug was refunded to 497,465 individuals in the year of 2017 and 78.1 billion tugrug to 654,168 individuals in the year of 2018. Even though individuals actively register receipts, approximately 40% of all printed receipts are left unregistered. This is happening due to noncompliance of taxpayers operating at large markets, trade centers, sums and villages, as well as due to technological shortages and nonprinting of receipts. So there is need for solution to issue and register e-receipts without causing complication to taxpayers and end users. In this article we have addressed the easy solution for automatic registration of end users' e-receipts to VAT Promotion system.

Key words: Tax system, taxpayer, VAT Promotion system, payment receipt, ebarimt, non-cash payment
